

Feladatváltozatok egy témára

Az általános iskolai irodalomtanterv követelményeit tanulmányozva elmondhatjuk Arany János: Toldi című elbeszélő költeményével kapcsolatban a következőket:

- a) a *cselekményről* önállóan, összefüggően kell beszámolniuk a tanulóknak;
- b) a *szereplőkről* összefüggő jellemzést tudjanak szerkeszteni úgy, hogy
  - ismerjék társadalmi hovatartozásukat;
  - ítéljék meg tájékozottan: a társadalmi hovatartozás befolyásolja-e a hősöket magatartásukban, cselekedeteikben;
- c) a *mondanivaló lényegéről* a beszámolóban szóljanak;
- d) a *költő szókészletét* (szavait, kifejezéseit) használják fel (beszámolójukban, valamint egyéb fogalmazásaikban);
- e) a tanult (hozzáteszem: a kellően gyakoroltatott!) *irodalomelméleti ismereteket* ismerjék fel!

A fentiekből a *cselekményelmondás és a szereplők jellemzése* tartozik az úgynevezett *tantervi minimum* körébe. Ennek a két feladatnak a megoldása lenne a 6. osztályosoktól *feltétlenül megkövetelendő*.

Az elbeszélő költeményt megismerő-befogadó-feldolgozó folyamatot az árnyaltabb követelményrendszer figyelembevételével szerkesztett feladatsorral, gyakorlatrendszerrel kell segítenünk!

Alapvető, hogy értsék a feldolgozandó szépirodalmi alkotás szövegét a gyerekek! Erről sokféleképpen győződhetünk meg, változatos műveltségzésre szólíthatjuk növendékeinket. Semmiképp sem szabad megfelekedezni a kifejező-alkotó fogalmazási struktúrákról! Készen kell lennünk, hogy fogalmazástanítási tevékenységünkben a szabadság és a bizalom elve érvényesüljön; így a tanulók kifejezőképességében a leleményességet célratörőbben fejleszthetjük. Arany János műve ebben is segítségünkre van...

Tapasztalaton alapuló vélemény, hogy a diákok interpretáló képességét:

- az olvasást,
- a felolvasást,
- a vers- és prózamondást

nem gondoljuk körültekintően. Amikor dr. Dobcsányi Ferenc körültekintően számba vette irodalomtanításunk alapelveit (Módszertani Közlemények, 1979. 5:295—303.), akkor azt is kifejtette, hogy „a befogadás alapfeltételeinek biztosítása mellett az olvasóvá nevelés döntő és meghatározó alapkészségekről: a jól és zavartalanul funkcionáló *olvasási készségről* sem” feledkezhetünk meg.

Régen rossz, ha a néma (értő) olvasás és a hangos olvasás (felolvasás) fejlesztése csak a magyartanár ügye! *Az olvasás mindkét formájával való törődés minden nevelő kötelessége!*

Nekünk kell olyan légkört teremtenünk irodalom- (és nyelv-) óráinkon, hogy tanítványaink szeressék a könyvnélkülieket, hogy kedvvel verseljenek!

Célszerűen megtervezett, különleges irodalomesztétikai élményeket nyújtó, *formabontó irodalomóránk* éppúgy dúsíthatják a tanítványainkkal együtt töltött tanéveket, mint ahogy többleterők hasznosítására készíthet a vonzó, meg-megújításra serkentő *szaktanterem*.

Mindzeket előre kellett bocsátanom ahhoz, hogy a kettős címben jelzett elgondolásaim ne pusztá feltételezéseként hassanak!

Következzenek a feladatváltozatok!

VÁGY — KÜZDELEM — GYŐZELEM

Arany János: Toldi

1. A címben jelzett három motívum köré gyűjtsetek idézeteket az elbeszélő költeményből!
2. Ki áll az események középpontjában?
Kit képvisel, kit jelképez?
Mivel nyerte meg tetszéseket?
Mikor láttátok Arany Jánost főhőse oldalán? Vajon miért érez együtt Miklóssal a költő?
3. Tanulmányozzátok a következő „névsor”-t!

Lajos király

György

Miklós

Ki kivel, milyen kapcsolatban áll, illetve kerül?

Elevenítsétek fel a legszükségesebb eseményeket! Ahol tudtok, éljétek Arany János szavaival!

4. A „TALÁLKOZÁS” alapvető motívuma a Toldi című elbeszélő költeménynek.
  - a) Idézzétek fel az első találkozást!
Kik a résztvevői?
„Itt van immár a had...”
  - b) A 12. ének egy örömteli találkozás zárja:
„Elfelejtett mindent és futott elébe...”
Kikről van szó?
  - c) A közbülső eseménysort többféleképpen idézhetitek fel, segítségül adunk néhány ötletet:
    - A) bonyodalom (konfliktus)
a cselekmény kibontakozása
tetőpont
    - B) előrevivő mozzanatok
nyugvópontok
epizódok
  - C) szűkülés
tágulás
fordulópont
  - D) helyszínek
  - d) Olvassátok fel a legtalálhatóbb részleteket!
Érvényesítsétek a kifejező felolvasásról tanultakat!
Emlékezzetek a következőkre: hangerő, szünet, tempó, hangsúly, mondatdallam, hanglejtés, mondatfajták!
5. A „találkozás” ellenmotívuma a „BÚCSÚZÁS”.
Soroljátok fel a műbeli búcsúzásokat! Ahol tudtok, verseljétek!
6. Vitassátok meg!
Mikor és hogyan aratott kettős győzelmet Miklós?

KINT

nádas

fizikai erőpróba

BENT

lélek

lelki erőpróba

GYŐZELEM

GYŐZELEM

7. Arany János szinte festett a szavaival, soraival. Figyeljétek csak!

„Pest város utcáin fényes holdvilág van,
Sok kémény fejrlik fenn a holdvilágban;
Barna zsindelytetők hunyáskodnak alább . . .”

Tanulmányozzátok a költői szavakkal történő képfestés művészetét!

8. Keressetek látás-, hang-, szag-, illatélményeket az elbeszélő költeményben!
Figyeljétek, hogy mikor alkalmazza ezeket Arany János!

9. Nemcsak a szóképek lehetnek ránk hatással a költői nyelvből, hanem az érzelemmel telített nyelv bizonyos kifejezőeszközei is. Közülük áll itt néhány:

fokozás
felsorolás
részletezés
látomás
túlzás

Tudjátok-e, hogy mi a felsorolt költői (irodalmi) alakzatok szerepe? A körültekintő válaszotokhoz példákat is gyűjtsetek!

10. Népdalkincünkéből valók a következő sorok:

„Béres legény, rakd meg a szekeret . . .”
„A szép fényes katonának . . .”
„Bujdosik az árva madár . . .”
„Elmegyek, elmegyek . . .”
„A jó lovas katonának . . .”

Próbáljátok a legérdekesebb, legtalálhatóbb idézeteket kapcsolni népdalaink érzés- és gondolatvilágához!

11. Találatok-e rokonságot Toldi Miklós története és a népmesék között?
Fejtsétek ki a megfigyelteket!

12. Számoljátok be — mint riporterek — a Toldi című elbeszélő költemény számotokra legizgalmasabb eseményéről!

Ne feledjétek!

A témától, a helytől, a címzettől is függ a leíró és a párbeszédés részek egyensúlya.

13. Állításokat olvashattok Arany Jánosról:

- széles látókörrel bíró költő;
- jól ismerte a Toldi család történetét;
- forráskutató volt;
- szívesen merített a nép gazdag, árnyalt nyelvéből;
- hűséges barát.

Igazoljátok a fenti állításokat! Ha szükségét látjátok, egészítsétek ki ezt az állítássort!

14. Gyakoroljátok könyvtári ismereteiteket!

Melyik könyvek adnak segítséget egy-egy kifejezés, név eredetének, tartalmi jegyeinek feltáráshoz?

Lapozzatok választott köteteitekből! Számoljátok be a megfigyeltekről!

Kisfaludy Társaság, krónika, Parnasszus, nótárius, kopja, pásztortűz, boglya, gulya, béresek, Laczfi nádor, csobolyó, kulacs, marha, rozmarin, Rákos, teremburáját, cimbalom, alamizsna, „Örültenek”.

15. Rendezetek felolvasó-, szavalóversenyt!

A felolvasás, a szövegtolmácsolás alkalmával törekedjete a hangulat kifejezésére! Ennek eszközei: hangszínváltás, szünet- és tempóváltás, hangsúlyváltás.

16. Állítsatok össze faliújságot a „Toldi” témakör lezárására! Ugye tudjátok, hogy ezt a tablót is meg kell terveznetek? Legyen ritmusa a képek és a szövegféleségek elrendezésének, hiszen a munkátok így többet mond a szemlélőnek!

A legértékesebb faliújságot helyezzétek el a szaktanteremben!

FORRÁSJEGYZÉK

- [1] *Dr. Dobcsányi Ferenc*: Irodalomtanításunk tantárgy-pedagógiai alapelvei, Módszertani Közlemények, 1979. 5.
- [2] *Goda Imre—Horváth Zsuzsa—M. Boda Edit*: Irodalmi olvasókönyv (6. osztály).
- [3] *H. Tóth István*: A megtanítás szolgálatában (Irodalom- és művészetelméleti fogalmak rendezése), egyetemi szakdolgozat.
- [4] *Komár Pálné* (szerk.): Irodalomtanterv 5—8. osztály.

TAKÁCS GÁBOR—TAKÁCS GÁBORNÉ
Budapest

A valószínűségi gondolkodásmód fejlesztése az alapfokú matematikatanításban

Az általános iskola matematikai tanterve minimum követelményként egyetlen egyszer, nyolcadik osztályban ír elő valószínűségi kapcsolatos elvárást: „Ismerjék fel a tanultakhoz hasonló valószínűségi feladatokat, tudják ezeket megfogalmazni és kombinatorikus vagy más módszerekkel megoldani” [1]. Lényegében a témakör anyagába tartozó ismereteket az általános iskolában nem „valószínűségszámításként” kell feldolgoznunk, hanem tanítványaink valószínűségi gondolkodásmódjának kialakítása, fejlesztése a cél. Ennek csak látszólag mond ellent az a tény, hogy a tantervi anyagban olyan valószínűségi fogalmak szerepelnek, mint a biztos — a lehetetlen — a lehetséges, de nem biztos események, a relatív gyakoriság, a feltételezett valószínűség, a kiszámított valószínűség, az egyenlően és a nem egyenlően valószínű elemi események, a várható érték, az események függetlensége, a valószínűségek szorzása, a korreláció. Ugyanis a valószínűségi gondolkodás fejlődésének útján az események függetlenségének intuitív fogalmának felismerésénél tanítványaink egy része már nem képes meszszebbre jutni. Viszont, ha ennek az „útnak” eddigi építése tanítványaink tényleges tapasztalatainak felhasználásával történt, akkor későbbi élethelyzeteikben (például középfokú tanulmányaik során) valószínűségi gondolkodásmódjuk fejlesztése nagy valószínűséggel eredményesen folytatható.

A matematika tanításának-tanulásának tanítványaink személyiségének fejlesztésében betöltő szerepét akkor tudjuk jól kihasználni, ha a fejlesztés és a korrigálás egyidejű megvalósítására törekszünk. Erre megfelelő keretet biztosít az a tantervi koncepció, amely a tananyag egyes témáinak-témárészleteinek feldolgozását nem egymás mellett vagy egymás után, hanem egymással összekapcsolva és, egymással kölcsönhatásban kívánja meg. A tantervben megadott tananyagnak csak kisebb része követelmény